

Zbigniew Janczewski

"Penitencjaria apostolska (XIII-XVI w.). Powstanie, ewolucja, odnowienie", Piotr Steczkowski, Rzeszów 2013 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 56/4, 176-178

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

we studium zagadnień związanych z powierzeniem urzędu kościelnego poprzez wybór. Może służyć pomocą ludziom nauki, wykładowcom, studentom. Z pewnością zainteresuje także osoby pasjonujące się prawem kanonicznym i szeroko pojętymi naukami kościelnymi.

ks. Piotr Rygula

Ks. Piotr Steczkowski, *Penitencjaria Apostolska (XIII-XVI w.) Powstanie, ewolucja, odnowienie, Rzeszów 2013, ss. 275.*

Autor recenzowanej książki, ks. Piotr Steczkowski zajął się niezwykle ciekawą tematyką, jaką niewątpliwie jest historia Penitencjarii Apostolskiej między XIII a XVI wiekiem. Był to okres, w którym ta dykasteria papieska przechodziła szczególnie duże przeobrażenia. Monografia ukazuje jej powstanie, ewolucję i odnowienie, które dokonało się po Soborze Trydenckim.

Pozycja składa się z pięciu rozdziałów, wstępu i zakończenia, posiada wykaz skrótów, spis bibliograficzny wykorzystanych dokumentów i publikacji oraz spisy treści w językach polskim i angielskim, a także angielskie streszczenie książki, liczy 275 stron.

W rozdziale pierwszym ks. dr Steczkowski przedstawia elementy doktryny kanonicznej, istotne dla powstania Penitencjarii Apostolskiej, w tym historyczny zarys pokuty sakramentalnej, oraz władzę papieską nad interesującą go materią. Kolejny traktuje o powstaniu i organizacji Penitencjarii. Rozdział trzeci ukazuje jej kompetencje i obowiązujące w tej dykasterii procedury. Przebieg reform dotyczących omawianej instytucji to treść kolejnego rozdziału. Zostały w nim opisane reformy przeprowadzane, między innymi, przez papieży Eugeniusza IV, Aleksandra VI, Juliusza III, Pawła IV oraz sobory powszechne w Konstancji i Bazylei. Ostatni rozdział odnosi się do odnowy Penitencjarii Apostolskiej po Soborze Trydenckim, w ramach reformy zapoczątkowanej tym soborem.

Według Autora, jego głównym celem badawczym stało się zweryfikowanie hipotezy twierdzącej, że Penitencjaria Apostolska powstała jako instytucja, mająca wspierać papieża w jego posłudze jednania wiernych całego Kościoła z Bogiem, przez sakramentalną pokutę, w okresie, gdy jej główną formą była forma publiczna. Następnie Penitencjaria przeszła ewolucję, która doprowadziła do uzyskania przez nią bardzo szerokich uprawnień w zakresie zewnętrznym, co z kolei doprowadziło do poważnego zamieszania w wykonywaniu władzy kościelnej przez inne podmioty. W konsekwencji, po

Soborze Trydenckim, dykasteria ta musiała zostać rozwiązana i odnowiona w innym kształcie organizacyjnym, a przede wszystkim kompetencyjnym.

Ujęcie problematyki z perspektywy kanonicznej nakazało autorowi szukać związków pomiędzy doktryną prawa kanonicznego a działaniami, które doprowadziły do powołania takiej instytucji, a w dalszych etapach jej rozwoju, były inspiracją do jej przeobrażania. Stąd też powstanie i ewolucja Penitencjarii została ukazana w kontekście rozwoju doktryny i dyscypliny pokuty sakramentalnej, idei pełni władzy papieża i koncepcji *forum conscientiae* nazwanego następnie *forum internum*.

Interesującym wątkiem, okazuje się także analiza działań podejmowanych przez papieży i sobory w celu naprawy działania Penitencjarii. Na przykładzie historii tej instytucji można wskazać źródła potencjalnych zagrożeń dla prawidłowego funkcjonowania administracji kościelnej oraz skuteczne sposoby wprowadzania koniecznych zmian.

Przeprowadzone badania potwierdziły postawioną na wstępie hipotezę. Penitencjaria powstała na skutek pewnych procesów dokonujących się w praktyce pokutnej Kościoła. Ukształtowała się wokół urzędu penitencjarza papieskiego, którego początki wiążą się z III w., a trwały urząd z wiekiem XII. Na zakres kompetencyjny i kształt organizacyjny, a także proceduralny, poważny wpływ wywarł szybki rozwój prawa kanonicznego. Z czasem poszerzały się kompetencje interesującego nas urzędu, dotyczące zakresu wewnętrznego i zewnętrznego. W badanym okresie historycznym różnie wyglądał problem rzetelności, uczciwości i kompetencji urzędników w niej pracujących. Poważną reformę Penitencjarii apostoelskiej zapoczątkował Sobór Trydencki. Dokonał jej przede wszystkim papież Pius V z pomocą kard. Karola Boromeusza, późniejszego świętego. Autorowi monografii udało się na przykładzie badanej instytucji wykazać zależność pomiędzy doktryną teologiczno-kanoniczną Kościoła, a jego organizacją i administracją.

Do wielu pozytywnych aspektów monografii należy zaliczyć bardzo rzetelnie napisany wstęp, w którym autor niezwykle dokładnie nakreślił wszystkie założenia i cele odnoszące się do podjętych badań. Struktura dzieła jest merytorycznie uzasadniona, przejrzysta i logiczna. Każdy z rozdziałów kończy się zgrabnym podsumowaniem. Wykorzystano pokaźną ilość materiałów źródłowych i literatury odnoszącej się do omawianych kwestii, przy czym w większości, są to publikacje zagraniczne.

Książka prezentuje poprawność i konsekwencję metodologiczną, wyniki badań są wystarczająco udokumentowane. Zasluguje na jednoznacznie po-

zytywną ocenę, jako ważne dla poznania historii prawa kanonicznego monograficzne ujęcie instytucji Penitencjarii Apostolskiej, w chyba najbardziej interesującym okresie jej rozwoju, czyli między XIII a XVI wiekiem.

ks. Zbigniew Janczewski

Ks. Bartosz Nowakowski, *Rozwiązanie małżeństwa in favorem fidei. Źródła, ewolucja, aktualne normy*, Poznań 2013, ss. 314.

Recenzowana monografia pt.: „Rozwiązanie małżeństwa *in favorem fidei*. Źródła, ewolucja, aktualne normy” została wydana przez Prymasowskie Wydawnictwo „Gaudentium Sp. zo.o.” w 2013 r. w Poznaniu i liczy 314 stron. Składa się ze strony tytułowej, spisu treści, wykazu skrótów, wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, dwóch załączników i bibliografii. Całość opracowania zamykają streszczenia i spisy treści w języku włoskim i angielskim, oraz tylnia okładka, na której – chyba niepotrzebnie – został umieszczony tytuł monografii w języku angielskim i włoskim. Na uwagę zasługują dwa załączniki, którymi są niepublikowane w „Acta Apostolicae Sedis” dokumenty Kongregacji Nauki Wiary: Normy „Potestas Ecclesiae” z 30 kwietnia 2001 r. dotyczące przeprowadzenia procesu o rozwiązanie węzła małżeńskiego na korzyść wiary oraz dołączona do nich rok później Nota dotycząca aspektów dokumentalnych i proceduralnych spraw na korzyść wiary. Autor przytoczył dokumenty w językach oryginalnych (pierwszy po łacinie, drugi po włosku) oraz w dokonanym przez siebie tłumaczeniu na język polski.

Tytuł monografii „Rozwiązanie małżeństwa *in favorem fidei*” z podtytułem „Źródła, ewolucja, aktualne normy” zapowiada, iż Autor zamierza ukazać proces ewolucji w kształtowaniu się doktryny i praktyki rozwiązywania małżeństwa na korzyść wiary z uwzględnieniem obowiązującego ustawodawstwa. Wybór tematu jest jak najbardziej aktualny i uzasadniony, ponieważ w literaturze polskojęzycznej brakuje całościowego opracowania tego zagadnienia zarówno w wymiarze teoretycznym jak i praktycznym. Od strony teoretycznej, pogłębionej analizy naukowej wymagają niewątpliwie najnowsze normy Kongregacji Nauki Wiary dotyczące przywileju wiary, którą w literaturze polskiej zapoczątkował G. Dzierżon. Ich rzetelna interpretacja wymaga sięgnięcia do historii tej instytucji. Natomiast od strony praktycznej, zmieniająca się sytuacja społeczna w Polsce związana z liczną migracją i otwarciem się na inne kręgi kulturowo-religijne owocuje małżeństwami katolików z niechrześcijanami. Nie można więc wykluczyć, iż w niedalekiej przyszłości